Людмила Половенко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
(м. Вінниця)

Lyudmila Polovenko,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vinnitsa Trade and Economic Institute KNTEU
(Vinnitsa)

УДК 378.147: 33 (045)
ББК 74.58:65я1

УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – КЛЮЧОВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

MANAGEMENT COMPETENCE IS A KEY COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF SPECIALISTS OF ECONOMIC PROFILE

У статті розглянуто особливості управлінської діяльності фахівців економічного профілю в сучасних умовах; обґрунтовано необхідність модернізації підходів до професійної підготовки управлінських кадрів в галузі економіки; дано характеристику понять «управління», «управлінська компетентність»; визначено особливості формування управлінської компетентності у процесі професійного становлення майбутніх фахівців економічного профілю.

Ключові слова: управління, система управління, методологія ефективного управління, управлінська компетентність.

The features of administrative activity of specialists of economic type are considered nowadays in the article.

The necessity of modernization of approaches to the professional training of administrative spesialists in industry of economy is grounded. The meaningfulness of capture students-economists by methodology of effective management is underlined.

Problems of management on the basis of competence approach are examined from different perspectives: modern management, economic cybernetics, the concept of transition to a new system of public administration.

Description of concepts «management», «administrative competence» is given. The features of forming of administrative competence are defined in the process of the professional becoming of future specialists of economic type.

Key words: management, management system, effective management methodology, managerial competence.

В статье рассмотрены особенности управленческой деятельности специалистов экономического профиля в современных условиях; обоснована необходимость модернизации подходов к профессиональной подготовке управленческих кадров в области экономики; дана характеристика понятий «управление», «управленческая компетентность»; определены особенности формирования управленческой компетентности в процессе профессионального становлення будущих специалистов экономического профиля.

Ключевые слова: управление, система управления, методология эффективного управления, управленческая компетентность.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Однією з причин, що призвели до кризових явищ в економіці України, є низький професійний рівень управлінської кваліфікації та відсутність глибоких знань з економіки у керівників, практично всіх рангів. Перед багатьма компаніями та підприємствами нині постає потреба зміни організаційно-управлінських структур; маркетингової переорієнтації; необхідність вирішення проблеми хронічної нестачі фінансових ресурсів, пошуку джерел фінансування, оптимального використання та розподілу наявного капіталу тощо. Усе це змушує підприємців до пошуку нових шляхів підвищення ефективності управління, а вищі навчальні заклади до переосмислення концепції, стратегії, змісту та методики формування управлінської компетентності.

Проблема забезпечення сучасного ринку праці висококваліфікованими фахівцями у галузі управління економікою актуалізує необхідність вдосконалення та розробки нових підходів у процесі професійної підготовки управлінських кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні та за її межами постійно з'являються нові наукові розробки з питань формування окремих складових професійної компетентності майбутніх економістів. Науковими дослідженнями з питань економічної освіти молоді у царині управлінської діяльності займались О. Власова, І. Калінчук, Н. Фролова та ін. Проблеми формування управлінської компетентності висвітлено у роботах А. Грушевої, О. Кузнєцової, Л. Куниці, Г. Чередніченко, Л. Шапран, В. Ягоднікової та ін. Сучасні аспекти

підвищення якості управління широко представлено у працях науковців Д. Голдсміта, Н. Воробйової, М. Жука, К. Клока, та ін.

Проте, не зважаючи на значні успіхи вчених у цій галузі, питання підготовки конкурентоспроможних фахівців, котрі володіють інструментарієм вироблення оптимальних рішень, готових до ведення бізнесу в умовах жорсткої конкуренції та фінансової нестабільності, здатних до оперативності у прийняті рішень на всіх рівнях управління підприємством чи організацією, належним чином не висвітлено.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити сутність поняття «управлінська компетентність» майбутнього фахівця економічного профілю; визначити місце і роль управлінської компетентності економіста у процесі його фахової діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із ключових моментів у процесі професійної підготовки майбутніх економістів є формування управлінської компетентності, яка включає оволодіння методологією ефективного управління, базується на принципах нової системи суспільного управління, застосуванні сучасних економіко-математичних методів, інтегрованих автоматизованих систем обробки даних, бізнес-аналітичних технологій.

Оволодіння методологією управління передбачає розуміння сутності основних категорій управління; формування знань про основні закони та закономірності управління; спроможність абстрагувати, готовність ставити та вирішувати проблеми, розробляючи відповідні методи; здатність аналізувати, планувати, організовувати, конкурувати, координувати та контролювати, приймати рішення в критичних ситуаціях.

Для визначення суті управлінської компетентності розглянемо більш детально поняття управління. Проблематику управління на засадах компетентнісного підходу дослідники переважно розглядають з точки зору менеджменту [2, 5-7], а завдання формування управлінської компетентності особистості у професійному становленні майбутніх менеджерів вважають пріоритетним [6]. Термін «управління» відповідно трактують як вид діяльності щодо керівництва людьми у різноманітних організаціях.

В сучасних умовах вирішувати масштабні завдання поодинці неможливо. В процесі формування професійної компетентності важливо виробити вміння працювати у колективі та бути ланкою єдиного механізму, здатність чітко бачити свої задачі та їх роль у досягненні спільної мети. Колективи співробітників мають бути стійкими та швидко реагувати на все нове. У цьому контексті важливими чинниками управлінської компетентності виступають: вміння формувати та згуртовувати колектив професіоналів, правильно формулювати завдання та визначати шляхи для досягнення поставленої цілі; здійснювати ефективне керування усіма ланками управлінського процесу; здатність керівника забезпечити виконання поставлених стратегічних цілей у відповідності з заданою якістю.

У найбільш загальному розумінні «управління» визначають як процес цілеспрямованої дії суб'єкта управління на об'єкт управління для досягнення певних результатів діяльності. Сучасний енциклопедичний словник термін «управління» тлумачить як функцію організованих систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), що забезпечують збереження їх визначеної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію їх програм та цілей.

З точки зору економічної кібернетики управління виступає суттєвою ознакою складної системи. Відповідно категорію «управління» трактують як цілеспрямовану дію однієї системи на іншу для зміни її поведінки (стану) відповідно з умовами зовнішнього середовища, що змінюється. Поняття «система управління» визначається як організована динамічна система зі зворотним зв'язком, в якій реалізуються причинно-наслідкові зв'язки за допомогою принаймні двох каналів.

М. Жук [3, 26] визначає термін «управління» як взаємопов'язану сукупність отримання та обробки інформації, прийняття рішень та здійснення дій суб'єктом управління, направлених на досягнення об'єктом управління заданих цілей в умовах протікання в них процесів внутрішніх змін та впливу на них зовнішнього середовища, включаючи вплив ієрархічно більш високого, а також конкуруючого управління.

Отже, крім здатності до управління персоналом, постає необхідність сформувати у майбутнього економіста здатність до управління підприємством, що включає готовність проводити безперервну оцінку ситуації, оцінку інформаційних потреб, розуміння впливів на систему, знання принципів антикризового управління, вироблення навичок практичних методів ефективного управління в умовах ризику та невизначеності.

Однією з характерних рис сучасної економіки є переведення багатьох матеріальних управлінських процесів у віртуальну сферу. Використання новітніх інформаційних систем і технологій відкриває можливості створення гнучких та потужних аналітичних центрів, функціонування яких дозволить забезпечити інформацією всі етапи управлінського циклу: підготовку, прийняття управлінських рішень, контроль за їх реалізацією та оцінку їх ефективності; моделювати процеси та явища діяльності певного економічного чи суспільного об'єкта в залежності від сукупності прийнятих рішень і досягати поставлених цілей. Сучасний економіст має бути готовим не тільки досліджувати перебіг економічних процесів методами точних наук, а й створювати інструментарій для підтримки діяльності всіх учасників цих процесів — органів державної влади та управління, підприємницьких структур, неприбуткових громадських організацій, окремих споживачів. Така підтримка включає пошук

джерел повної та достовірної інформації, можливості її аналізу та впорядкування, а також формування певних рекомендацій щодо раціональних управлінських рішень.

Узагальнюючи розглянуті підходи, виділимо декілька важливих моментів у трактуванні феномену «управління»:

- управління є керованим процесом, якщо серед усіх впливів на нього є засоби, за допомогою яких можна досягти поставленої мети; при цьому ефективність управління забезпечується досягненням результату при найменших витратах на управління;
- управління є необхідною суспільною функцією, що забезпечує узгодженість, організованість і впорядкування усіх видів професійної діяльності;
- управління є свідомим регулюванням всіх соціальних та виробничих процесів, спрямованих на досягнення поставленої мети, з урахуванням впливу на них зовнішнього середовища, в тому числі впливу ієрархічно більш високого, а також конкуруючого управління;
- управління здійснюється на основі пізнання об'єктивних законів суспільного розвитку, знання методології ефективного управління, принципів системності, застосування економіко-математичних методів, новітніх інформаційних технологій.

Професійну управлінську компетентність у сучасній науці розглядають як сукупність особистісних можливостей посадової особи, її кваліфікаційні знання, досвід, що дають змогу брати участь у вироблені певного кола рішень або самостійно вирішувати певні питання завдяки наявності відповідних знань і навичок.

А. Грушева [2] суть управлінської компетентності вбачає у тому, що діяльність керівника спрямовується на об'єкт управління з урахуванням його специфіки й характеру розвитку в соціально-економічному середовищі; в обізнаності керівника з формами та методами управління, в його готовності та здатності ефективно проектувати й здійснювати управлінську діяльність; інтегральній характеристиці керівника, що презентує його професійні й особистісні якості. В результаті автор визначає управлінську компетентність бакалаврів економічних спеціальностей як соціально-детерміноване системне динамічне утворення в складі професійної компетентності, яке проявляється в процесі управлінської діяльності, спрямованої на досягнення цілей на основі застосування знань, умінь, навичок і професійно важливих якостей, що зумовлюють здатність особистості до продуктивної професійної діяльності.

В. Ягоднікова [7] стверджує, що сформована управлінська компетентність передбачає вміння використовувати на практиці сучасні організаційно-управлінські принципи і методи; застосовувати власні повноваження у вирішенні питань, приймати відповідальність за виконання рішень; уміння чітко поставити ціль і завдання; здібність об'єктивно аналізувати і оцінювати результати; вміння здійснювати контроль; вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію; творчий підхід до справи, наявність певних лідерських якостей, таких як: відповідальність, обов'язковість, цілеспрямованість, ініціативність, самостійність, дисциплінованість, здібність приймати правильні рішення в умовах невизначеності, вміння підтримувати свій авторитет.

Визначення результатів підприємницької діяльності, планування та управління діючим підприємством, забезпечення збору даних та моніторинг ефективності діяльності підрядних організацій, прийняття управлінських рішень про майбутню господарську діяльність, здійснюється на основі оцінки системи збалансованих показників кількісної інформації, аналізу зв'язку реальних кількісних показників із планованими. Опрацювання кількісної інформації допомагає оцінити альтернативні варіанти дій, спланувати та прийняти правильне рішення. Отже, формування управлінської компетентності фахівця передбачає оволодіння системним, комплексним набором спеціальних знань, з допомогою яких здійснюється вимір та узагальнення впливу факторів на кінцеві результати діяльності підприємства шляхом оброблення спеціальними методами системи показників плану, обліку, звітності та інших джерел інформації та виявлення всіх резервів з метою підвищення ефективності виробництва.

На підприємство, як на складну систему діють різноманітні впливові чинники. Щоб дослідити поведінку системи необхідно її основні зв'язки подати у вигляді конкретних функціональних залежностей. Кількісні математичні методи допомагають встановити функціональні залежності між причинами і наслідками, оцінити альтернативні варіанти дій, надають можливість знаходження оптимальних управлінських рішень на множині можливих. На основі аналізу кількісної інформації здійснюється планування та управління діючим підприємством.

Важливим завданням професійної підготовки фахівців з економіки є формування системного характеру знань. Це продиктовано необхідністю всебічного вирішення практичних завдань, вміння узагальнити проблему, вирішити її з урахуванням різних аспектів. Системний аналітик здатний об'єднувати широке коло питань від теоретичних аспектів функціонування і керування складними системами до практичних методів аналізу систем, їх моделювання і прийняття рішень в конкретних умовах. Для вирішення будь-якої проблеми потрібно розглядати в цілому систему, в якій виникла проблема, з урахуванням цілей та функцій системи, її структури, усіх зовнішніх та внутрішніх зв'язків. Системний підхід полягає у використанні взаємозв'язаних процедур для дослідження навколишнього середовища й діяльності людини, у врахуванні різних сторін їх взаємного функціонування та всіх можливих наслідків. Це дозволяє приймати рішення у складних ситуаціях, коли ефективність цих рішень неоднозначна і оцінити їх важко.

Введення у понятійний апарат майбутніх фахівців знань законів, теорії, принципів освітнього менеджменту, методології системного управління; застосовування економіко-математичних методів та прогресивних комп'ютерних технологій збільшує гнучкість змісту теоретичних і практичних знань, сприяє створенню більш детальної траєкторії вибору та дозволяє готувати фахівців, здатних конкурувати на сучасному ринку праці, вирішувати проблеми складності управління. Світовий досвід показує, що до нових науково обґрунтованих і прийнятих економічною практикою методів належать методи моделювання задач управління, планування, прогнозування; методи, які використовують оптимізаційний підхід та забезпечують вищий рівень наукової обґрунтованості вироблених управлінських рішень завдяки оперативності та точності планування, обліку, контролю; методи узгодження екологічних (орієнтованих на збереження стійкості природних систем) та економічних критеріїв розвитку систем природа-виробництво.

Визначаючи систему основних функціональних обов'язків, які входять до складу управлінської компетентності майбутніх економістів зазначимо, що кожен компонент системи складається з безлічі елементів, які знаходяться у взаєминах і зв'язках між собою, утворюють визначену цілісність та єдність і призначені для виконання управлінських функцій.

Таким чином, управлінську компетентність представимо як інтегративну характеристику, яка презентує професійні й особистісні якості фахівця економічного профілю та включає: здатність до цілеспрямованого регулювання усіх соціальних та виробничих процесів, що протікають в системі управління, з урахуванням їх специфіки та характеру розвитку; оволодіння методологією ефективного управління; знання принципів системності, готовність до застосування економіко-математичних методів та новітніх технологій; спроможність до вибору та застосування таких впливів на об'єкт управління, які зможуть забезпечити досягнення поставленої мети, в умовах протікання процесів внутрішніх змін та впливу зовнішнього середовища, включаючи вплив ієрархічно більш високого та конкуруючого управління. У фахівця зі сформованою управлінською компетентністю з'являється можливість бути керівником команди залучених спеціалістів, він стає управлінцем завдяки своїм умінням, знанням, навичкам, здатності та готовності виконувати конкретні завдання професійної сфери, планувати, аналізувати, прогнозувати подальший розвиток з метою підвищення економічної ефективності діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Управлінська компетентність постає надзвичайно затребуваною складовою якості управління, яка необхідна для вирішення кваліфікаційних фахових завдань. Успіх в будь-якій справі забезпечують високо компетентні професіонали, у тому числі успішний розвиток економіки нашої держави. З цієї точки зору якісна професійна підготовка майбутніх економістів до управлінської діяльності є пріоритетним завданням ВНЗ економічного профілю.

Напрями подальшого дослідження окресленої проблеми полягають у розробці педагогічних умов формування управлінської компетентності майбутніх економістів.

1. Воробйова Н.П. Сучасні аспекти підвищення якості управління / Н. П. Воробйова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. – №6. – С.56-58.
2. Грушева А. А. Формування управлінської компетентності бакалаврів економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Грушева А.А. – Київ, 2012. – 246 с.
3. Жук Н.А. Общая методология эффективного управления и самоуправления. (В кратком изложении) / Н.А. Жук, Л.В. Жук. – Харьков : ООО «Инфобанк». – 2011, 128 с.
4. Калинчук І.Д. Роль і значення обліково-аналітичної інформації у процесі прийняття управлінських рішень. / І.Д. Калинчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки, РОЗДІЛ IV. Облік, аналіз, аудит. №7, 2008 р.
5. Фролова Н.В. Организационно-педагогические условия формирования профессиональных компетенций у студентов управленческих специальностей / Н.В. Фролова // Ярославский педагогический вестник, №3, 2006 г., с. 61-65.
6. Чередніченко, Г. А. Формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ВНЗ III-IV рівнів акредитації / Г. А. Чередніченко, Л. Ю. Шапран, Л. І Куниця // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Редкол. Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2011. – Вип. 159. – Ч. 1. – С. 329-337.
7. Ягоднікова В.В. Формування управлінської компетентності в умовах професійно-креативного середовища ВНЗ. [Електронний ресурс] / В.В. Ягоднікова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/28_OINXXI_2010/Pedagogica/72526.doc.htm